

Franciszek Nowak

WSP w Bydgoszczy

O POTRZEBIE SPECJALNEGO SŁOWNICZKA ORTOGRAFICZNEGO DLA UCZNIÓW
SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Do podstawowych zadań dydaktycznych szkoły należy wyrobienie w uczniach umiejętności poprawnego, jasnego i ścisłego formułowania myśli w mowie i piśmie¹. Integralną częścią procesu mówienia i pisania jest opanowanie poprawnej pisowni. Doceniając społeczne znaczenie znajomości ortografii Ministerstwo Oświaty i Wychowania kładzie duży nacisk na naukę pisowni w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, czego dowodem są programy nauczania i wytyczne do ich realizacji. Na podstawie przeprowadzonych badań² stwierdzamy, że mimo starań nauczycieli i działań władz oświatowych wyniki nauczania ortografii są wciąż niezadowalające. Uczniowie wykazali w swoich pracach, że nie umieją pisać poprawnie. Może nawet zdobyli znajomość zasad pisowni, ale ich umiejętności stosowania tych zasad i nawyki ortograficzne nie są wystarczające. Najczęściej badano uczniów klas IV, VII /VIII/, czyli kończących początkowy, propedeutyczny cykl nauczania oraz opuszczających szkołę podstawową, by zbadać opanowanie przez nich najważniejszych, najistotniejszych dla tych stopni nauczania wiadomości, umiejętności i nawyków z ortografii. Kontrolni wiadomości z pisowni dokonywano bądź przy pomocy wypracowań, bądź testu ortograficznego lub dyktanda, bądź też zarówno wypracowań, jak i dyktanda. Zauważa się tendencję zwykłą co do ilości błędów ortograficznych przypadających na ucznia.

Tabela 1. Średnia błędów na ucznia w szkołach podstawowych

Rok badania	Średnia błędów na ucznia	Zródło
1950	8,3	Okoń /1951/
1951	8,2	Okoń /1952/

Rok badania	Średnia błędów na ucznia	Źródło
1959	5,6	Wińska /1966/
1960	7,8	Czerniewski /1964/
1960	7,11	Lipiec /1964/
1960	2 - 4	Świerczyńska /1960/
1960	6,3	Węgiel /1961/
1979	9,2	Nowak /1980/

Analizując wyniki ogólnopolskich badań nad ortografią w zakresie rodzajów błędów ortograficznych popełnianych przez uczniów, zauważamy, że największą trudność sprawia im pisanie łącznych i rozdzielnych grup wyrazowych /typ: niedostał, nie dawno, biało czarny, bezemnie, poszła bym, w koło, wdał/ Wysoki jest procent błędów w użyciu niewłaściwym wielkiej i małej litery /typ: /będę/ Tokarzem, /w/ Marcu, /uczymy się/ Chemi, /mamy/ Łazienkę, /woj./ Bydgoskie, /był już/ Stary, /w/ Malborku, niemcy, azor/. Znaczną grupę stanowią błędne zapisy a, e /typ: krzykneła, zapragnołem, /kocham/ muzyke, mogo, detyska/, oraz połączeń literowych on, om, en, em /typ: bład, klaby, kompać, ogłondać, brygadzystom 'brygadzista', cetralne, bende, potem, szybowce 'szybowcem'/. Do błędów w zakresie udźwięczniania i ubezdźwięczniania spółgłosek zaliczono pisanie spółgłoski dźwięcznej na miejscu spółgłoski bezdźwięcznej i odwrotnie /typ: obruz, skub 'skup', tagsówka, zabydki, krafcowa, zaras, nat 'nad', jusz, noclek/. W grupie błędnych zapisów u, ó część uczniów pisała ó we wszystkich wyrazach, gdzie powinno być u /typ: brzegó, zasnóło, chmórami, bórza, wichóra, kórz, drógi/. Dużo tego typu błędów pochodzi z poprawek. Uczeń napisał u, a dopiero potem poprawił na ó. Następną pozycję stanowią błędne zapisy wyrazów z rz i ź. Najczęściej pisano tu nieprawidłowo kuże, ważywa, żeczy, zwieżat, żadzić, mażyć, żuć, kolejaże, może 'morze', umżeć, któży, dwożec, muraż, odzutowym, potrzebuję, dzewo, tżeba, pży, obejżeć, zajżeć. Pokazną grupę stanowią błędy związane z nieprawidłowym oznaczaniem miękkości. Przeważał typ żyće, Gdaniska, jeślenia, obiedze 'obiedzie". Nie zaliczono

do tej grupy przypadków pisania y zamiast i oraz i zamiast y, ponieważ znalazły się one w grupie błędów związanych z wymową. Niezbyt wysoki procent błędów przypada na użycie ch zamiast h i odwrotnie. Przeważały tu wyrazy typu charcerski, cherbata, chistoria, chodować, druch, zachaczyć, arheolog, harakter, Hiny, hodzi. Błędne użycie i, j najczęściej obejmowało wyrazy typu teleferje, objad, opowjadała, obje, jch, 'ich', złodzieji, zdiecia, swoie, wakacie. Nieprawidłowe przenoszenie wyrazów polegało na oddzielaniu samogłoski od grupy spółgłoskowej /typ: prz- ybyły, wyp - ożyczają/, przenoszeniu dwóch jednorodnych liter /typ: rodzi - nnym/ i dzieleniu wyrazów jednozłogowych /typ: plą - szcz, da - ch/.

Najczęstsze typy błędów ortograficznych obrazuje Tabela 2.

Tabela 2. Częstotliwość rodzajów błędów ortograficznych
/badania ogólnopolskie/

Typ błędu	1950	1951	1960	1979
1. Błędy w zakresie łącznego i rozłącznego pisania	10,3	16,4	17,4	22,8
2. Błędne użycie wielkiej i małej litery	27,3	25,6	18,5	15,2
3. Pisownia <u>a, e</u> oraz połączeń literowych: <u>on</u> , <u>om</u> , <u>en</u> , <u>em</u>	4,0	4,35	11,7	18,1
4. Udźwięcznianie i ubezdźwięcznianie spółgłosek	6,5	7,8	8,6	8,9
5. Użycie <u>u</u> zamiast <u>ó</u> i odwrotnie	15,7	27,0	10,1	7,7
6. Błędne zapisy wyrazów z <u>rz</u> i <u>ź</u>			11,8	7,4
7. Użycie <u>ch</u> zamiast <u>h</u> i odwrotnie			2,1	1,5
8. Błędne oznaczenie miękkości	8,9	brak danych	9,4	1,4
9. Błędne użycie <u>i, j</u>	9,0	5,92	4,04	2,6
10. Błędne przenoszenie wyrazów	1,65	brak danych	0,4	1,1

Poziom opanowania ortografii systematycznie od jednych badań do drugich wykazuje tendencje zniżkowe, co potwierdzają oceny, które otrzymali uczniowie za ortografię.

Tabela 3. Zestawienie procentowe ocen i oceny przeciętne z ortografii na podstawie badań ogólnopolskich

Rok badania	Procent ocen				Ocena przeciętna	Źródło
	bdb	db	dst	ndst		
1950	19	23	22	36	3,78	Okoń /1951/
1951	10,7	28	24,8	36,5	3,42	Okoń /1952/
1960	7,1	29,3	25,3	38,3	2,58	Radwiłowicz /1964/

Jakie środki mogą zaradzić takiemu stanowi ortografii w szkole ?

Znajomość przyczyn błędów ortograficznych pozwoli na stosowanie odpowiednich środków zapobiegających niedostatecznemu opanowaniu pisowni przez uczniów.

Przyczyn tych jest wiele i można się co najwyżej zastanowić, które z nich odgrywają największą rolę.

Najogólniej można je sprowadzić do dwóch zasadniczych:

- historycznej /rewolucja społeczna, której rezultatem było wymieszanie środowisk społecznych i zarazem językowych oraz powszechne nauczanie w pełnym słowa tego znaczeniu/,
- i organizacyjno-dydaktycznej /organizacja pracy szkolnej, w której nie uwzględniono wymienionego faktu historycznego, a także braku dostatecznego przygotowania nauczycieli do pokonywania tych trudności/³.

Biorąc pod uwagę nauczyciela i konieczność świadomego organizowania przez niego pracy nad poprawnym zapisem, upatrywać należy źródeł błędów pisowni w dziecku /nieprawidłowe funkcjonowanie narządów artykulacyjnych, analizatora wzrokowego i słuchowego, osłabienie działania pewnych procesów psychicznych⁴ oraz całościowe spostrzeganie dziecka⁵; w środowisku społeczno-dialektalnym dziecka, ponieważ procesy mazurzenia, realizacja y jak i, wymawianie końcówki ę jak ie mówią właśnie o tym⁶; w szkole, a ściślej mówiąc w nauczycielu i w organizowanym przez niego pro-

cesie dydaktycznym⁷.

W artykule omówimy tylko niektóre przyczyny złego stanu ortografii w szkole, ważne z naszego punktu widzenia, ponieważ o innych można znaleźć informację w znanych opracowaniach metodycznych i czasopismach pedagogicznych.

Grafika użytkowa często odstępuje od obowiązujących norm ortograficznych. Wzorowanie się na modzie nie może stanowić usprawiedliwienia, gdy nieumiejętne dostosowanie obcych wzorów do polskich zwyczajów pisownicznych wprowadza zamieszanie w języku piśmianym, który ma swoje prawa obowiązujące wszystkich jego użytkowników.

Obok wszelkiego rodzaju szyldów nad sklepami pojawiają się szyldy - zagadki. Długo trzeba się zastanawiać, aby je odszyfrować,

np.: gala na Je
 nteria Jesien si
 en 8

Bezsporne wielką sztuką jest umiejętność wzbogacania tekstu piśma elementami pozajęzykowymi, artystyczno-graficznymi, w sposób właściwy grafice, ale bez zatracania komunikatywności przekazu językowego.

Zawstydzające są błędy ortograficzne spotykane na pieczętkach:

POWIATOWY ZAKŁAD WETERYNARII
 W LESZNIE
 ul. Plac Kościuszki Nr 4⁹.

i tablicach informacyjnych

WYŻSZA SZKOŁA PEDAGOGICZNA
 W BYDGOSZCZY
 DOM STUDENTA NR. 3¹⁰.

Dość duże zasługi w upowszechnianiu złej ortografii mają autorzy tabliczek z nazwami ulic typu: ul. 3-go Maja oraz skróty propagowane w telewizji typu Nr., d/s itp.

Niepowodzenia w nauczaniu pisowni wynikają też z niestabilności i nieprecyzyjności norm ortograficznych. Jeżeli normą jest ogólnie przyjęta zasada, wytyczna, reguła, przepis¹¹, to za normę ortograficzną można przyjąć zasady poprawnej pisowni poszczególnych wyrazów, wyrażeń i zwrotów zawar-

te w XII wydaniu Pisowni Polskiej¹² wraz z kolejnymi poprawkami Komitetu Językoznawstwa PAN z 20 I 1956, 15 XI 1973 i 21 II 1974. Tak też normę ortograficzną pojmują autorzy Słownika terminologii językoznawczej Z.Gołąb, A.Heinz, K.Polański¹³ oraz F.Nowak w artykule Współczesna norma ortograficzna a stan ortografii uczniów¹⁴.

Niezadowolający stan ortografii wśród uczniów częściowo wynika z "trudności" tkwiących w samej ortografii. Przyjrzyjmy się niektórym pojęciom występującym w Słowniku ortograficznym języka polskiego¹⁵ np. wyraz pochodzenia rodzimego /s.23/, wyraz zapożyczony /s.23/; wyraz obcego pochodzenia, ale całkowicie przyswojony /s.23/, przyrostek rodzimy /s.84/, przedrostek pochodzenia obcego /s.86/, partykuła retorycznopytajna /s.94/. Uczeń szkoły podstawowej nie dysponuje kryteriami pozwalającymi rozstrzygnąć o tym, czy dany wyraz jest rodzimy czy obcy. Czy jest mocno przyswojony, czy nie? Nauka operując takimi pojęciami rodzi mnóstwo nieporozumień i niezrozumień wśród uczniów i dorosłych. Zasada: a, e piszemy tylko w wyrazach polskich i w takich, które wzięte z języków obcych już się na dobre u nas zadomowiły, natomiast w wyrazach zapożyczonych piszemy om, on, em, en¹⁶. Który z uczniów wie, że gesty, gałąź, ręka to wyrazy rdzennie polskie, że ład, pedzel, wędrowka to wyrazy obcego pochodzenia, ale już przyswojone, że konduktor, pompa, pensja, tempo to wyrazy zapożyczone, niezupełnie przyswojone.

A inne zawiłości? Forma gdzieźby 'Gdzieźby on poszedł spać!' /SOJP:95/ obok gdzież by 'Gdzież by on poszedł spać?'¹⁷.

Czy w zakresie użycia wielkiej litery:

<u>Morze Bałtyckie</u>	ale :	<u>morze Marmara</u>
<u>Jezioro Raduńskie</u>	ale :	<u>jezioro Gopło</u>
<u>Półwysep Bałkański</u>	ale :	<u>półwysep Hel</u> ¹⁸
<u>powstanie styczniowe</u> ⁸	-	<u>Powstanie Listopadowe</u> ¹⁹

pisownia liczebnika pół w formacji pół - Polak ale: on był pół Polakiem, pół Francuzem /s.90/.

W pisowni nie z formacjami imiesłowowymi czynnikiem różnicującym jest to, kiedy dana forma odczasownikowa jest imiesłowem /nie

pijacy 'taki, który nie pije czegoś w danej chwili'; nie palący 'ten, który nie pali w danej chwili' / a kiedy przymiotnikiem /niepijacy 'taki, który nie pija alkoholu, niepalący 'nie mający zwyczaju palenia' /, a więc kryterium rozróżniania części mowy. Nie należy ono w językoznawstwie do najłatwiejszych. Na przykład: czy zawsze jest podstawa, by formy imiesłowu w znaczeniu zaprzeczonym nazwać przymiotnikiem? Niedoświadczony 'to taki, który czegoś sam nie doświadczył', nie doświadczony przez los 'to taki, którego los nie doświadczył'. Możemy tu więc mówić o różnym znaczeniu czasownika doświadczyć, a nie o cesze nosiciela. Oparcie przepisu ortograficznego na pojęciach niejasnych może stać się źródłem wątpliwości i trudności ortograficznych.

Przedstawiona interpretacja wybranych norm ortograficznych wskazuje jednocześnie, ile zawiłości i trudności zawiera problematyka ortograficzna, zwłaszcza kiedy się wymaga konsekwencji i logiczności przepisów. Byłoby dobrze, gdyby nasza ortografia opierała się na twierdzeniach i normach sensu stricto. Prawie wszystkie przepisy pisowni opierają się na analogiach²⁰. W związku z stosowaniem analogii możemy niekiedy mieć problemy z rozstrzygnięciami: gdzie analogia jeszcze jest, a gdzie jej już nie ma? Dlaczego jedne analogie są ważne a inne nie?

Z kolei umieszczona poniżej Tabela 4 jest dowodem na niestabilność norm ortograficznych w latach 1945 - 1974.

Tabela 4. Zmiany norm ortograficznych w latach 1945 - 1973

Pisownia 1945 - 1956	Pisownia 1956- 1973	Pisownia po 1973
Pisownia PAN wyd. XI	Pisownia PAN wyd. XII	Komitet Języko- znawstwa PAN
Alger	Algier	
garmont	garmond	
północno- europejski	północnoeuro- pejski	
zwolna	z wolna	
	dżem a. jam	dżem
	jasień a. jesion	jesion reg. jasięń
	Kacper a. Kasper	Kasper a. Kacper

kiedyby	kiedy by
modernizm // Modernizm	modernizm
mulasz a. murarz	murarz przest. mulasz
nielepsz	nie lepszy
raz wraz	raz w raz

Czy wszyscy nauczyciele i uczniowie zdążyli przyswoić sobie kolejno nanoszone poprawki ?

Hasła "programowe" typu:

Kl. V "Utrwalanie pisowni wyrazów z ó, rz, h niewymiennym"²¹

Kl. VI "Utrwalanie pisowni wyrazów z ó, rz, h niewymiennym" /s.22/,

Kl.VII "Dalsze rozszerzanie i utrwalanie pisowni wyrazów z ó, rz i h niewymiennym" /s.31/ niewiele pomogą nauczycielowi w poprawianiu stanu ortografii wśród uczniów, ponieważ nie wie jakich to wyrazów z ó, rz, i h niewymiennym ma uczyć w klasie V a jakich w klasie VI ? M.Froelichowa, i J.Ledóchowska dla klas V - VII zalecają następujące wyrazy:

gorzelnia, jarzmo, rzezimieszek, rzeżucha, warzachew, zrzęda, bohomaz, hajduk, harpun, haubica, heca, hipika, huncwot, ohyda, gondola, inteligencja, kombinacja, konsul, ondulacja, romb, sensacja²².

Które wprowadzić do klasy VI, a które w klasie VII ? Co prawda autorki dają nauczycielowi wskazówkę, że rozłożenia zestawu wyrazów na poszczególne klasy musi dokonać sam nauczyciel²³, ale to na pewno niewiele pomoże uczącemu ortografii w szkole.

Jeżeli szkoła nie może zagwarantować przyswojenie uczniowi 120 zasad ortograficznych²⁴, składających się z 580 reguł i 40 wyjątków, to tym bardziej nie może ona nauczyć prawidłowego opamiętania ponad 100 tys. haseł, które weszły do S ł o w n i k a o r t o g r a f i c z n e g o j ę z y k a p o l s k i e g o²⁵.

Naukowe traktowanie przez nas spraw ortografii zakłada pewną formę statystycznego ujmowania otrzymanych danych, chociażby w najprostszej postaci.

Przeniknięcie metody statystycznej do ortografii oznacza nową epokę w nauczaniu ortografii. Statystyka rozwiązuje problem najczęstszych elementów językowych, to znaczy pokazuje, jakie wyrazy są niezbędne w codziennym obcowaniu określonego środowiska językowego /w naszym przypadku - szkolnego/. Dzięki selekcji statystycznej/ można opracować tzw. ortograficzne słowniki bazowe - słowniki, w których zgromadzono by zasób słownictwa najpotrzebniejszy w danej klasie.

Stąd za największy mankament metodyczny w nauczaniu ortografii uważamy brak zestawu "wyrazów trudnych"²⁶, które by informowały nauczyciela, jakimi wyrazami posługuje się uczeń klasy IV, a jakimi - uczeń klasy V.

Opracowanie takiego zestawu wyrazów o trudnej pisowni ułatwiłoby ogromnie pracę nauczycielom, ponieważ każdy z nich wiedziałby, czego może wymagać od uczniów na podstawie lat ubiegłych i czego musi sam nauczyć.

Przygotowanie bazy ortogramów²⁷ przyniosłoby szereg korzyści dodatkowych, ponieważ mogłoby przyczynić się do opracowania odpowiedniego słownika ortograficznego dla ucznia, tj. słownika poziomowego / różnicowego/. Opracowanie ortograficznego słownika minimum dla kolejnych klas szkoły podstawowej mogłoby w znacznej mierze przyczynić się do poprawy stanu ortografii uczniów. Podane w słowniku 'frekwencje', wskazując niejako na ważność wyrazu sugerowałyby kolejność i częstość opracowywania zagadnień, a ponadto mogłyby się przyczynić do właściwego zaplanowania materiału. Oczywiście, raz opracowany kanon tych ortogramów nie może być traktowany jako obowiązująca norma. Do takiego kanonu powinny być od czasu do czasu wydawane uzupełnienia wynikające ze zmian zachodzących w życiu²⁸ lub z korektur programów nauczania.

Ortograficzny słownik frekwencyjny, opracowany za pomocą metod statystycznych, stanowiłby niewątpliwie duży krok naprzód w racjonalnej i naukowej selekcji materiału ortograficznego, lecz pamiętać należy, że częstotliwość nie może być jedynym kryterium zredagowania ortograficznego słownika minimum, ani też jedynym kryterium ustalenia kolejności wprowadzania i utrwalania poszczególnych ortogramów. W uczeniu języka pisanego ważną rolę odgrywa nie tyle pojedynczy wyraz co ilość przyswojonych wyrazów, ich

dystrybucja /tzw. łączliwość/, tj. zdolność do tworzenia określonych połączeń wyrazowych.

Przy opracowaniu zatem ortograficznego słownika poziomowego trzeba się kierować innymi dodatkowymi kryteriami, chociaż kryterium częstotliwości będzie odgrywało rolę zasadniczą.

Nowy typ słownika ortograficznego uwzględniałby częstość ortograficznych jednostek leksykalnych, jak i ich form fleksyjnych.

Ogólne zagadnienia metodologiczne związane z budową ortograficznego słownika poziomowego formułujemy na podstawie wskazówek metodologicznych R.M.Frumkiny²⁹ /1965/ i A.Jullianda³⁰. Zasady te dotyczą kanonu źródeł, wielkości próby, wyboru jednostki, parametrów liczbowych słownictwa.

Słownik ten musi być zbudowany na zasadzie metody reprezentatywnej, to znaczy należy dobrać taki zestaw tekstów, których ortogramy mogą być uznane za reprezentatywne dla jednostek leksykalnych języka ogólnego danej klasy.

Jakościowo - ilościową próbę nowego słownika stanowiłyby teksty pisane języka ogólnonarodowego /lektury obowiązkowe i uzupełniające, obowiązujące podręczniki i prasa młodzieżowa przewidziane programem/ oraz teksty języka mówionego.

Wydawać by się mogło, że wykorzystując do reprezentacji próby teksty języka mówionego i pisanego narusza się homogeniczność /jednorodność/ socjologiczno-kulturalną próby, lecz ortograficzny słownik poziomowy musi uwzględniać jednostki leksykalne języka mówionego i pisanego.

Problem wielkości próby nie istnieje w przypadku ortograficznego słownika poziomowego, ponieważ w Pracowni Metodycznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy opracowano ortogramy wszystkich utworów wchodzących do kanonu źródeł danej klasy.

W ortograficznym słowniku poziomowym jednostką byłoby hasło, czyli jednostka leksykalna /ortogram/ bądź forma fleksyjna ortogramu. 'Frekwencja' haseł pozwoli określić statystyczną strukturę części mowy i formacji słowotwórczych.

Niekładną jest sprawa określenia ilości jednostek leksykalnych, które weszłyby do słownika poziomowego danej klasy. Należy tu liczyć się z takimi wyznacznikami, jak wiek ucznia i przyrost

roczny słów. Wyniki badań nad przyrostem słów w ciągu roku ilustruje Tabela 5.

Tabela 5. Roczny przyrost słów

Rok badań	Autor	Ilość słów przyswojonych w ciągu roku
1923	Terman	900
1925	Ogden	850
1945	Watts	700
1968	Konopnicki, Ziemia	455 - 686
1975	Jurkowski	571 - 859

Źródło: L.M.Terman, *The Measurement of Intelligence*, London 1923; C.K.Ogden, *The Meaning of Meaning*, London 1925; A.F.Watts, *The Language and Mental Development of Children*, London 1945; J.Konopnicki, M.Ziemia, *Zadania /testy/ słownikowe i ich zastosowanie*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968; A.Jurkowski, *Ontogeneza mocy i myślenia*, Warszawa 1975

Sądzymy, że właściwą wielkością byłoby przygotowanie 700 ortogramów dla danej klasy, których pisownię uczeń musiałby opanować. Tę wielkość należałoby powiększyć o 300 wyrazów, których pisownię mogliby opanowywać uczniowie zdolniejsi lub bardziej zainteresowani ortografią. Dodane wyrazy /300/ musiałyby jednak wejść do korpusu podstawowego wyrazów klasy następnej. Można przyjąć, że słownik poziomowy danej klasy składałby się z 1000 ortogramów /700 podstawowych + 300 dodatkowych/. Cały zaś słownik klas IV - VIII liczyłby około 4000 wyrazów. "S ł o w n i c z e k o r t o g r a f i c z n y" S.Jodłowskiego i W.Taszyckiego³¹ zawiera 9508 haseł, które tworzą 69 zasad, 210 reguł i 19 wyjątków.

Obowiązujący w szkole podstawowej S ł o w n i c z e k o r t o g r a f i c z n y z z a s a d a m i p i s o w n i S.Jodłowskiego i W.Taszyckiego nie spełnia wymogów, jakie stawia się przed współczesnym słownikiem ortograficznym dla uczniów

szkół podstawowych.

Słownik ortograficzny zawiera wyrazy niezależnie od częstości ich użycia. Uczy pisowni takich wyrazów jak: lektorium /s.53/, menażeria /s.59/, miniaturzysta /s.61/, pierwej /s.85/, które rzadko używane są przez uczniów. Nie określa wyrazów, które powinno opanować dziecko w ciągu roku w danej klasie. Nie aktualizuje ortograficznego zasobu słownikowego.

Zły poziom ortografii wśród uczniów szkół podstawowych skłonił nas do szukania środków mogących poprawić ten stan. Widzimy tę szansę przede wszystkim w opracowaniu nowego słownika ortograficznego dla szkół podstawowych opracowanego w oparciu o metodę statystyczno - frekwencyjną oraz w określeniu materiału ortograficznego dla każdej klasy /słowniki poziomowe/.

PRZYPISY

- ¹ Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej, Język polski, Klasy V-VIII, Warszawa 1974 s.3
- ² Por. m.in.: W.Czerniewski, Błędy ortograficzne, interpunkcyjne i stylistyczno-językowe w wypracowaniach uczniów kl.IX, W: Badania wyników nauczania w szkołach ogólnokształcących, red. W.Okoń, Warszawa 1951; C.Gocławska, Błędy ortograficzne, interpunkcyjne, stylistyczne i językowe, W: Badanie wyników nauczania w szkołach ogólnokształcących, red. W.Okoń, Warszawa 1951; R.Pietrachowicz, Analiza błędów ortograficznych, interpunkcyjnych, stylistycznych i językowych w wypracowaniach uczniów kl.IV, W: Badania wyników nauczania w szkołach ogólnokształcących, red. W.Okoń, Warszawa 1951; Wyniki nauczania gramatyki i ortografii w kl.IV i VII w świetle badań Państwowego Ośrodka Oświatowych Prac Programowych i Badań Pedagogicznych, "Polonistyka" 1951 nr 3; Wyniki nauczania w szkołach ogólnokształcących, red. W.Okoń, Warszawa 1952; Z.Szelągowska, Dyktando w klasie VII, W: Wyniki nauczania w szkołach ogólnokształcących, red. W.Okoń, Warszawa 1952; D.Wasiłowska, Dyktando w klasie IV, W: Wyniki nauczania w szkołach ogólnokształcących, red.W.Okoń, Warszawa 1952; A.Zowada, Opanowanie ortografii w szkołach

wiejskich, "Klasy Łączone" 1958 nr 4-5; A.Świerczyńska, Uwagi i spostrzeżenia dotyczące badań wyników nauczania języka polskiego w kl.V i VII, "Polonistyka" 1960 nr 5; P.Guz, Ortografia i gramatyka w szkole podstawowej w świetle eksperymentu opolskiego, "Kwartalnik Opolski" 1961 nr 1; J.Węgier, Ortografia absolwentów szkół podstawowych, "Polonistyka" 1961 nr 5; A.Zowada, Wyniki badań nad opanowaniem ortografii w klasie VII, "Klasy Łączone" 1961 nr 5; R.Radwiłowicz. M.Radwiłowicz, Z ogólnopolskich badań nad wynikami nauczania języka polskiego w klasach IV- "Życie Szkoły" 1962 nr 10; Badanie wyników nauczania w szkołach podstawowych, red. W.Czerniewski, I.Janiszkowska, W.Okoń, W: Rocznik Instytutu Pedagogiki, T.6, Warszawa 1964; E.Polański, Z badań nad ortografią uczniów liceów dla pracujących województwa katowickiego, "Oświata Dorosłych" 1964 nr 3; J.Węgier, Ortografia u absolwentów szkół podstawowych, W: Prace Eksperymentalne Dydaktyczno-Językowe, Opole 1965 nr 1; U.Wińska, Błędy językowo-stylistyczne uczniów szkół podstawowych województwa gdańskiego, Cz.I i II, Gdańsk 1966; K.Kuligowska, Badanie wyników nauczania w roku 1966, "Nowa Szkoła" 1967 nr 1; K.Kuligowska, Wyniki nauczania ortografii w klasie IV, "Życie Szkoły" 1967, nr 5; M.Szyburski, Łączenie teorii z praktyką w nauczaniu ortografii w klasach V-VII, "Chowanna" 1967 nr 4; T.Przybylska, Przyczyny słabych wyników w nauczaniu ortografii w klasach V-VIII szkoły podstawowej, "Biuletyn Zarządu Okręgu ZNP, Wydział Pedagogiczny w Kielcach, Język Polski" 1969 nr 1-2; Z.Iwaniec, Charakter trudności ortograficznych w nauce początkowej i ich przyczyny, "Życie Szkoły" 1974 nr 3; E.Polański, Badania nad ortografią uczniów, Katowice 1976; Z.Saloni, O kształceniu umiejętności pisania, Warszawa 1979; F.Nowak, Współczesna norma ortograficzna a stan ortografii uczniów, "Studia Polonistyczne" UAM Poznań 1981, T.IX; F.Nowak, Odchylenia od norm językowych, interpunkcyjnych i ortograficznych w pracach pisemnych kandydatów na studia, Bydgoszcz 1983

³ U.Wińska, Op.cit. s.17

⁴ I.Kiken, Badania eksperymentalne nad ortografią, Warszawa 1935

- 5 W.Okoń, Błąd w nauczaniu języka polskiego, "Życie Szkoły" 1947 nr 5-6
- 6 T.Krajewski, U źródeł błędów ortograficznych, "Życie Szkoły" 1960 nr 7-8
- 7 Por. T.Krajewski, Op.cit.; M.Froelichowa, J.Ledóchowska, Metodyka nauczania ortografii w szkole ogólnokształcącej, Warszawa 1961; U.Wińska, Op.cit.;
- 8 E.Szmanda, Język jako przejaw kultury, W: Język polski, Poprawność, piękno- ochrona, Bydgoszcz 1969 s.129
- 9 Ibidem, s.115
- 10 Tablica znajduje się obok wejścia do Domu Studenta przy ulicy Łużyckiej 24
- 11 Słownik języka polskiego, T.5, red. W.Doroszewski, Warszawa 1963 s.351
- 12 Pisownia polska. Przepisy - słowniczek, wyd. XII, PAN, red. Z.Klemensiewicz, Wrocław 1957
- 13 Z.Gołąb, A.Heinz, K.Polański, Słownik terminologii językoznawczej, Warszawa 1968
- 14 F.Nowak, Współczesna..., Op.cit. s.122
- 15 Słownik ortograficzny języka polskiego, red.M.Szymczak, Warszawa 1981
- 16 Ibidem, s.23
- 17 Ibidem, s.95
- 18 Ibidem, s.70
- 19 Ibidem, s.74. Nie sądzimy, by to wydarzenie historyczne nie miało szczególnego znaczenia w dziejach naszego narodu. Por.: H.Górnowicz, Nazwy wydarzeń historycznych, "Poradnik Językowy" 1979 /druk 1980/ s.476-482; H.Górnowicz, Die Stellung der namengeschichtlichen Ereignisse im Sprachsystem, "Linguistische Studien", Reihe A.: Arbeitsberichte 72 /I, s.116-122
- 20 Z.Kraszewski, Ortografia a racjonalizm, "Wychowanie" 1960 nr 4 s.21

- 21 Ministerstwo..., Op.cit. s.12
- 22 M.Froelichowa, J.Ledóchowska, Op.cit. s.190-191
- 23 Ibidem, s.190
- 24 Obliczono na podstawie Słownika ortograficznego języka polskiego pod redakcją M.Szymczaka /Warszawa 1981/. L.Bandura w pracy "Zagadnienie błędów uczniowskich" /Warszawa 1963/ obliczył, że Zasady pisowni polskiej S.Jodłowskiego i W.Taszyckiego mają 111 prawideł, a każde z nich ma szereg wyjątków.
- 25 Słownik ortograficzny ..., Op.cit. s.11
- 26 Potrzebę tę wcześniej sygnalizowali: B.Wieczorkiewicz, Uwagi o ortografii i jej nauczaniu, "Polonistyka" 1959 nr 5; M.Froelichowa, J.Ledóchowska, Op.cit.; J.Tokarski, O pisowni polskiej, "Poradnik Językowy" 1963 nr 10; Z.Jakubowska, Wstęp do "Pisowni i interpunkcji", W: Wybór prac z metodyki nauczania języka polskiego, red. B.Wieczorkiewicz, Warszawa 1964; J.Lipiec, Analiza wyników nauczania w zakresie ortografii w klasie VII, W: Rocznik Instytutu Pedagogiki, red.W.Czerniewski, I.Janiszowska, W.Okoń, T.6 Warszawa 1964; J.Tokarski, Gramatyka w szkole, Warszawa 1966; Z.Głuszko, Grupy wyrazów dla poszczególnych klas, "Życie Szkoły" 1970 nr 10; M.Chmura-Klekotowa, Z badań nad słownictwem podręczników szkolnych, "Życie Szkoły" 1972 nr 2; E.Polański, Badania nad ortografią uczniów, Katowice 1973; M.Nagajowa, S.Sufin, J.Tokarski, Nauczanie języka polskiego w klasie VII, Warszawa 1977; Z.Chromik, Z zagadnień leksykalno-ortograficznych w podręcznikach i programach szkoły podstawowej, W: Z zagadnień słownictwa współczesnego języka, red. M.Szymczak, Warszawa 1978
- 27 Ortogram to wyraz lub połączenie wyrazowe zawierające określoną trudność ortograficzną. Termin ten inaczej pojmują: D.E.Rozental, M.L.Telenkowa, Sprawocznik lingwistycznych terminów, Moskwa 1972; W.F.Iwanowa, Trudnyje woprosy ortografii, Moskwa 1975; L.Grochowski, Metodyka nauczania języka rosyjskiego, Warszawa 1975

- 28 J. Tokarski, Gramatyka ..., Op.cit. s.19
- 29 R.M. Frumkina, Statisticheskie metody izuczenija leksiki, Moskwa 1965
- 30 A. Julliard, E. Chang - Rodriguez, Frequency Dictionary of Spanish Words, Mouton 1964: A. Julliard, P.^m.H. Edwards, I. Julliard, Frequency Dictionary of Rumanian Words, Mouton 1965
- 31 Słowniczek ortograficzny S. Jodłowskiego i W. Taszyckiego znajduje się w wykazie podręczników obowiązujących w roku szkolnym 1982/83, Dz.U. MOiW 1982 nr 4 s.75

О НЕОБХОДИМОСТИ СОЗДАНИЯ СПЕЦИАЛЬНОГО ОРФОГРАФИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ ДЛЯ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Резюме

Систематически проводимые в Польше исследования орфографического уровня учеников начальных школ доказывают, что ученики не умеют правильно писать. Автор излагает свою точку зрения на причины ошибок, вытекающих из ошибочных надписей, вывесок, объявлений, с которыми ребёнок встречается в среде; неустойчивости и неточности орфографических норм, недоступности и неопределённости статей в программах обучения, слишком большого количества орфографических правил, которыми ученик должен овладеть.

Автор предлагает использовать достижения статистики и психологии в составлении орфографического линейного словаря для учеников начальной школы. Обязывающий в школе Орфографический словарь С. Ёдловского и В. Ташицкого не соответствует требованиям, предъявляемым к орфографическим словарям для учеников начальной школы.